

CATÀLEG DEL PATRIMONI FESTIU DE CATALUNYA

FESTES QUINQUENNALS D'ULLDECONA

Memòria documentada sobre la història, característiques actuals, elements i implantació de la festa

1. Història de la festa

El santuari de la Pietat d'Ulldecona és un important lloc de culte tant del municipi com de la comarca. La devoció a la Verge de la Pietat és documentada des del 1445, època en què s'hi feien processons per a demanar la pluja. El 1689 es va crear una confraria per donar culte a la Mare de Déu que havia deslliurat a la població d'una plaga de llagostes. El santuari és format per un conjunt d'edificis construït en moments diferents, i remodelats a partir del 1940.

Durant la Guerra Civil, a l'estiu del 1936, la imatge de la Verge de la Pietat, patrona d'Ulldecona, va ser destruïda juntament amb la seva ermita. L'any 1939, l'artista local Vicente Barrera, va realitzar i cedir posteriorment, una imatge de la Verge, que actualment és venerada. A la parròquia, el 31 d'agost, es va beneir solemnement la nova imatge de la Mare de Déu de la Pietat i es va començar la novena, a més d'altres actes religiosos en honor a la Verge de la Pietat. I, tan espontàniament com ràpidament, es van començar a guarnir els carrers amb les coses que tenien a mà: plantes naturals, murta, hedra, vànoves, paperets,... i així es va fer la processó. El dia 10 de setembre d'aquell any, es trasllada la imatge en romeria fins a l'ermita; dos dies abans, el 8 de setembre de 1939, l'Ajuntament d'Ulldecona havia adoptat l'acord de baixar la imatge a la vila cada cinc anys.

El 1964 l'ajuntament d'Ulldecona va pendre l'acord de traslladar les Festes Majors de l'octubre (sant Lluc) al setembre (Verge de la Pietat) coincidint aquell any amb les Festes Quinquennals. Des d'aleshores, les Festes Quinquennals han adquirit major esplendor doncs, a més dels tradicionals actes religiosos, es fan tots els actes propis de les festes majors: entre altres, el pregó i la proclamació de la Reina de les Festes (pubilla major).

El 1989 es va celebrar el 50 aniversari de la promesa feta de baixar, cada cinc anys, la imatge de la Mare de Déu de la Pietat.

Cal remarcar la gran difusió que van tenir les quinquennals de l'any 1994, al coincidir amb les Festes Sexennals de Morella i les també Festes Quinquennals d'Alcanar (coincidència entre les tres que sols es dona cada 30 anys), aquest any les tres festes van tenir un cartell anunciador únic, i hi va haver intercanvis de danses típiques, concerts, festivals de música i mostres d'artesanía popular entre les tres poblacions.

Continuïtat i interrupcions de la festa: Des de la seva instauració, les Festes Quinquennals d'Ulldecona s'han celebrat ininterrompudament cada cinc anys: 1939, 1944, 1949, 1954, 1959, 1964, 1969, 1974, 1979, 1984, 1989, 1994, 1999, 2004 i les últimes el 2009, portant-se celebrades un total de quinze quinquennals.

2. Característiques actuals, elements i implantació de la festa

El primer diumenge de la setmana del 12 de setembre es celebra la festa de la Pietat, el dia de la Patrona, que actualment coincideix amb la festa major d'Ulldecona. Cada any es fa festa a l'ermita, i cada cinc anys, en concret els anys acabats en 4 i 9 se celebren les Festes Quinquennals, la festa gran d'Ulldecona, una celebració que s'allarga del divendres abans de la setmana del 12 de setembre al diumenge de la següent setmana on s'escau el dia 12.

Les Quinquennals s'enceten quan els ulldeconencs van a l'ermita a buscar la Verge de la Pietat. Un dels moments més emocionants de les festes és l'arribada al poble: el carrer Major està sempre ple de gent, i hi ha crits espontanis de: "Visca! Visca la Mare

de Déu de la Pietat!", i també es tiren coets i els petards. Durant nou dies la Verge de la Pietat és passejada per Ulldecona. El poble es distribueix en sectors i la processó passa per tots els carrers, que estan guarnits amb motius florals molt variats, fets pel veïnat. Des de l'any 1989 la Pietat també passeja pels barris dels Valentins, Castell, Sant Joan del Pas i Ventalles. I el 2009 per primer cop, va anar també pel barri de la Miliana. Després d'aquests nou dies, la Mare de Déu, acompanyada per la gent del poble, torna a la seva ermita.

Els sectors visitats per dies són: Sant Vicent, Mare de Déu de la Salut, Sant Cristòfol, Sant Antoni (aquella nit la imatge es queda a l'Església de les Monges Agustines), Sant Pasqual, Puríssima, Sants Màrtirs i Mare de Déu del Roser, el darrer vespre que es treu en processó es fa la processó dels "Farolets" i una ofrena floral. Les processons es fan al vespre, després del rosari i novena, quan ja és fosc. El primer cap de setmana, la imatge també surt en processó pel matí per visitar els barris disseminats.

Hi ha la tradició de vestir i engalanar el poble, com un ritual per rebre la Verge. Els carrers estan decorats amb paperets, catifes, roba i altres utensilis; i als balcons s'hi col.loquen vànoves i cobrellits treballats artesanament. En l'ornamentació dels diferents carrers hi participen la majoria de veïns, petits i grans, i famílies senceres, el resultat és fruit de l'esforç, creativitat i treball col·lectiu de tota la gent que en cada quinquennals busca superar-se en quant a la decoració del seu carrer. Al seu darrera hi ha moltes hores de treball manual, de retallar paperets, de cosir roba, de pintar testos, de clavar filferros ... i de moltes estones de convivència entre els veïns.

La preparació d'aquestes festes és molt acurada i es fa amb molta antelació, a vegades, de dos anys abans de les quinquennals. Els veïns de cada carrer es reuneixen i decideixen tots plegats el treball que es portarà a terme. El gruix de la feina es concentra a les vetllades de juliol i d'agost plenes de roglles de gent treballant, sovint a la fresca del carrer o a les entrades.

Els dies de festa, a Ulldecona es celebren molts actes, cal destacar entre ells el "Ball de mantons" (ball tradicional de la població conegut popularment com "Xim-xim" o jota d'Ulldecona; per les quinquennals es poden veure fins a 230 balladores que llueixen els seus espectaculars mantons de manila), els bous (de carrer, de plaça i embolats), trobada de jotes, desfilades dels gegants i grallers d'Ulldecona, les revetlles, els concerts de les bandes de música, correfoc, competicions esportives, concurs de fotografia, visites guiades, exposicions, etc. a més del castell de focs d'artificis com tanca les festes. S'organitzen molts actes culturals, lúdics i religiosos adreçats a tots els grups d'edat. Per cada quinquennals s'escull un pregoner, una persona destacada que té alguna relació amb el poble.

La desfilada de carrosses que es fa el dissabte abans de la tornada de la Mare de Déu, és un dels moments esperats, tot i que la desfilada es fa cada any per la festa major, per les quinquennals és quan n'hi ha en major nombre (cal remarcar que cada entitat que presenta pubilla ha de tenir carrossa, i com que hi ha moltes més pubilles també hi ha més carrosses) i de més vistoses. A la plaça de l'Església, es fa una batalla de confeti i caramels entre la carrossa de les pubilles i les autoritats. La desfilada és acompanyada per la Banda de Músics i Majorets, pel Club de Twirling i xaranges vingudes de fora.

Són molt nombrosos els visitants que s'apropen a Ulldecona amb motiu de la celebració de les seves quinquennals, vinguts de diferents llocs de Catalunya, Aragó i la Comunitat Valenciana. I és també un moment de trobada amb els que viuen fora, i que tornen al poble.

Les quinquennals són organitzades per l'ajuntament, amb la col.laboració de les entitats del municipi i de la parròquia. Cada quinquennal es viu com una renovació de la promesa feta el 1939.

ELEMENTS DE LA FESTA

Ornamentació dels carrers: Des del 1944, els ornaments dels carrers han evolucionat, oferint decoracions cada cop més espectaculars. Per una banda, cada cop s'han decorat més nombre de carrers i, per l'altra, el perfeccionament i la sofisticació han pres més empenta. Les flors i plantes naturals, les esparregueres i els verdets van donar pas a les flors de paper. I les flors de paper han estat substituïdes, a poc a poc, per roba o paper plastificat. La despesa, cada vegada es destinen més diners, i els canvis meteorològics (els aiguats) han estat dos dels factors més importants de cara a l'evolució i el canvi de materials a l'hora de confeccionar els treballs. S'ha de dir també que la gent lluita per la originalitat i la bellesa dels seus carrers, en els que sempre predominen els motius florals. Les propostes de decoració són fetes entre els mateixos veïns, escollint la que creuen millor. I així s'utilitzen elements ben diversos com fustetes, mistos, mitges, plomes, cartrons, fulles seques i pintades, tot tipus de material reciclat, etc.

Els balcons s'omplen de vànues i cobrellits de ganxet, ornaments de llums, dibuixos de l'Ave Maria... Els carrers, de sostres de paperets (encara que això es feia més antigament) i de catifes espectaculars (més recentment, però que sols es fa en un o dos carrers). De nit, els carrers tenen una bona il.luminació que fa ressaltar tota l'ornamentació. El poble es muda totalment, canvia d'aspecte, els carrers com els organitzadors diuen queden "vestits de festa, llum i flors" i es mostren amb tot el seu esplendor. Diverses cases, mesos abans, han netejat les seves façanes.

Baixada de la Mare de Déu de la Pietat al poble: El vespre del divendres abans de la setmana del 12, quan el dia comença a fosquejar, la imatge és baixada en romeria de l'ermita al poble (són quatre quilòmetres que es fan a peu). Mentrestant al poble hi ha cercavila amb Banda de Música, pels que esperen l'arribada de la Mare de Déu. I quan l'imatge està a punt d'arribar hi ha una traca. L'entrada al poble és un moment molt emotiu, i després dels crits, aplaudiments, petards i coets, es canten, a la Plaça de l'Església, els Goigs, i les autoritats i mossèn fan una salutació de benvinguda.

Tornada de la Mare de Déu de la Pietat a l'ermita: El segon diumenge d'octubre es celebra la Solemnitat de la Mare de Déu de la Pietat. A mig matí es puja la imatge en romeria des de l'Església parroquial fins a l'ermita. Un cop a dalt, es fa el final de la novena i una missa solemne a l'ermita en honor de la Mare de Déu, amb l'assistència de les autoritats i pubilles. La jornada continua amb actes lúdics: ballada de sardanes, jocs pels nens, etc. i acaba amb la paella popular per més de mil persones.

La imatge tant a la baixada com a la tornada és portada per veïns i veïnes d'Alcanar, que es van rellevant de forma espontània, (al pas pels diferents carrers és portada pel mateix veïnat).

3. Fonts de consulta

- Nadal, Manolita. *Que són les Quinquennals?*. Revista de les Quinquennals 1994. Ulldecona.
- Memòria de les Festes Quinquennals d'Ulldecona. Ajuntament d'Ulldecona, 1992.
- Programes de festes de les Quinquennals 2004 i 2009.
- Informació oral facilitada per la Sra. Núria Forcadell de l'Ajuntament d'Ulldecona.
- Articles de premsa, del diari El Punt i el Diari de Tarragona, 2009.

Barcelona, 26 de juliol de 2010